

ISSN 2729-9767

BULLETIN IVPR

APRIL - MAY 2024
VOL 5 ISSUE 4-5

RASTISLAV BEDNÁRIK
DANIELA KEŠELOVÁ

VYHODNOTENIE MATERSKEJ DOVOLENKY
PRE OTCOV VO VZŤAHU K ICH REÁLNEMU
ZAPOJENIU DO STAROSTLIVOSTI O DETI

INŠTITÚT PRE VÝSKUM PRÁCE A RODINY
2024

Inštitút pre výskum
práce a rodiny

Vyhodnotenie materskej dovolenky pre otcov vo vzťahu k ich reálnemu zapojeniu do starostlivosti o deti

Doc. PhDr. Rastislav Bednárík, CSc.

PhDr. Daniela Kešelová, PhD.

Otcovia na Slovensku majú možnosť za pomoci štátnych dávok starať sa o vlastné najmenšie deti a plnohodnotnejšie tak realizovať svoje rodičovské práva, a teda v praktickej rovine v adekvátnejšej miere participovať na výchove svojho potomstva. Predložená štúdiá na základe údajov z prieskumov i na základe odbornej literatúry približuje aktuálny stav vo využívaní materskej (otcovskej) dovolenky mužmi a v dopadoch starostlivosti otcov na rodinu a spoločnosť. Štúdiá popisuje vývoj legislatívy a štátnej podpory starostlivosti otcov o malé deti na Slovensku a stručne aj v krajinách Európskej únie. V štúdiu sú prezentované jednak poznatky pedagogiky, psychológie, sociológie a neuropsychológie ohľadne starostlivosti otcov o malé deti, ako aj empirické údaje o účasti otcov na živote rodiny. Bulletin IVPR 4-5/2024 prináša kapitoly 1, 2, 3 a 5. Kapitolu 4 – Dávky a dovolenky pre otcov v krajinách EÚ a 5.1. Individuálne skúsenosti otcov na materskej a rodičovskej dovolenke – nájdete v celom znení výskumnej správy na: https://ivpr.gov.sk/wp-content/uploads/2024/04/Vyhodnotenie_materskej_dovolenky_pre_otcov_Bednarik_Kešelova_2024.pdf.

Obsah

Materská dovolenka pre otcov – konceptualizácia problematiky.....	3
Vývoj právnej úpravy materského.....	6
Vývoj nároku na materské pre otca dieťaťa	6
Suma dávky materské	8
Sekundárna analýza štatistických údajov.....	9
Vývoj štatistických ukazovateľov materskej dávky	9
Účasť otcov na rodinnom živote	12
Záver.....	18
Použitá literatúra.....	18

Materská dovolenka pre otcov – konceptualizácia problematiky

Potreba riešenia výskumnej úlohy vychádza z Akčného plánu rovnosti žien a mužov a rovnosti príležitostí. Tematicky je výskumná úloha ukotvená v dokumente Celoštátna stratégia rovnosti žien a mužov a rovnosti príležitostí v Slovenskej republike na roky 2021 – 2027. Jej zarámčovanie vidíme v oblasti zosúladovania rodinného a pracovného života. Návrh uznesenia Európskeho parlamentu (EP) (2016) vymedzuje zosúladenie rodinného a pracovného života ako „všetky ústredné politiky legislatívnej a nelegislatívnej povahy zamerané na presadzovanie vhodnej a primeranej rovnováhy medzi rozličnými životnými aspektami života ľudí. Návrh zároveň zdôrazňuje, že dosiahnutie skutočnej rovnováhy medzi prácou a súkromným životom si vyžaduje „stabilné, prierezové, štrukturálne, súdržné a komplexné politiky, vrátane stimulov a efektívnych opatrení na zosúladenie pracovného času, času na starostlivosť o rodinu a voľného času... a času na osobný rozvoj.“

Podľa Turkovič, Z (2021), k najčastejšie využívaným nástrojom zosúladovania pracovného a rodinného života patria:

- Flexibilné formy práce (práca na skrátený pracovný čas, flexibilná pracovná doba, home office),
- Pracovné voľno (platené voľno na starostlivosť o rodinných príslušníkov, sabbatical, dovolenka nad rámec zákona),
- Finančné príspevky (príspevky pri narodení dieťaťa / na starostlivosť o dieťa, kompenzácia príjmu, napr. pri OČR)
- Ďalšie benefity poskytované zamestnávateľom (firemná škôlka, letné tábory pre deti organizované zamestnávateľom),
- Zariadenia predškolskej starostlivosti,
- Zmeny zaužívaných vzorov správania v domácnosti (rovnomerná deľba neplatenej práce v domácnosti medzi oboch partnerov).

Potrebu kultúrneho posunu v spoločnosti v oblasti vnímania rodových stereotypov a rozdelenia práce a starostlivosti o rodinu medzi mužov a ženy tiež zdôrazňuje aj Návrh uznesenia EP z roku 2016.

Dôsledky rodových rozdielov v starostlivosti o deti a domácnosť sú v súčasnosti všeobecne známe: dvojité zaťaženie žien, rodový rozdiel v príjme - zníženie príjmu z dôvodu materstva, sťažené uplatnenie a kariérny postup žien na trhu práce z dôvodu materstva, závislosť od príjmu partnera a feminizácia chudoby v staršom veku. U mužov – otcov sú to zase zdravotné následky, nedostatok času na deti a rodinu a znevýhodnenie v porozvodovej starostlivosti. (Pietruchová, O. 2011)

Na rozdielny dopad rodičovstva na zamestnanosť žien a mužov poukazujú aj štatistické dáta miery zamestnanosti žien a mužov. Podľa Eurostatu, bola v roku 2022 v SR miera zamestnanosti žien vo veku 25 až 49 rokov 80,8 %, zatiaľ čo miera zamestnanosti mužov v rovnakej vekovej kategórii bola o 7,8 percentuálnych bodov (p.b.) vyššia. V porovnaní s rokom 2018 sa tento rozdiel znížil. V roku 2018 bol rozdiel v miere zamestnanosti žien

a mužov v uvedenej vekovej kategórii 15,7 p.b. Napriek pozitívnemu trendu, z hľadiska počtu detí však stále existujú významné rozdiely. Aj podľa aktuálnych dát Eurostatu je materstvo stále faktor, ktorý výrazne znižuje účasť žien – matiek na trhu práce. Rozdiel v miere zamestnanosti žien a mužov sa zvyšuje podľa počtu a veku najmladšieho dieťaťa (viď príloha). Konkrétne, u žien s deťmi do 6 rokov bola miera zamestnanosti 76, 2% (s jedným dieťaťom) a 73,3 % (s dvomi deťmi). U žien s tromi deťmi, kde najmladšie má vek do 6 rokov, miera zamestnanosti prudko klesá na 51,1 %. Miera zamestnanosti mužov zostáva stabilná (94 %) s výraznejším poklesom na 83,5 % pri troch a viac deťoch. Rozdiel v miere zamestnanosti žien a mužov s najmladším dieťaťom do 6 rokov bol 18,1 p.b. (jedno dieťa), 21,1 p.b. (dve deti) a až 32,4 p.b. (tri a viac detí). Stúpajúcim vekom najmladšieho dieťaťa rastie miera zamestnanosti žien (nezávisle od počtu detí), avšak rozdiely medzi mužmi a ženami sa stierajú iba v prípade starostlivosti o jedno dieťa od 12 rokov veku. Miera zamestnanosti žien a mužov bez detí bola v roku 2022 približne vyrovnaná (85 %).

Ako uvádza Pietruchová (2011) v rodinách na Slovensku stojí väčší diel starostlivosti o deti a domácnosť na matke. V priebehu rokov sa síce zvyšuje miera zapojenia otcov do starostlivosti o deti a domácnosť, avšak stále nejde o väčšinový model v domácnostiach na Slovensku. Väčšinou matka preberá celodennú starostlivosť o dieťa od jeho narodenia. Podľa výskumu Podoby otcovstva v Českej republike realizovanom v roku 2010, sa participácia otcov týkala predovšetkým finančného zabezpečenia rodiny a voľnočasových aktivít s deťmi. (Pietruchová, 2011) Avšak z výskumu realizovanom v roku 2020¹ porovnaním s výskumom z roku 2010 vyplynul posun od tradičného k modernému otcovstvu v Českej republike. Zmeny sa týkali starostlivosti o choré dieťa, nákupov, večernej hygieny detí.

Zosúladovaním pracovného a rodinného života a konceptom aktívneho / nového otcovstva sa v zahraničnej a domácej odbornej literatúre zaoberá viacero autorov. Ako zdôrazňujú Shannon, JD. – Cabrera, NJ. – Tamis-Lemonda, C. a Lamb ME. (2009), zapojenie otca do starostlivosti o dieťa od jeho narodenia dáva významný predpoklad jeho zapojenia do výchovy počas detstva a dospelovania. Podľa výskumných zistení uvedených autorov, „ak otec strávi dva týždne a viac po narodení so svojim dieťaťom a jeho matkou, je u neho dvakrát vyššia pravdepodobnosť, že sa zapojí do starostlivosti o svoje dieťa aj keď bude staršie“. Ako však ďalej autori dodávajú, napriek uvedenému zisteniu, len málo otcov zostáva so svojim dieťaťom na rodičovskej dovolenke, i keď tento trend sa postupne zvyšuje. (in Stratégia, 2021, s. 23)

Potančok, J. (2010) vysvetľuje úlohy otca v rodine v zmysle konceptu „nového otcovstva“, ktoré kladú dôraz na participáciu otca aj mimo životel'skej roly, a to už od obdobia tehotenstva partnerky a účasť pri pôrode, cez starostlivosť o novorodené dieťa. účasť na otcovskej/rodičovskej dovolenke a zvládanie bežných domácich prác. Vychádzajúc z Holubovej (2011) toto nové/aktívne otcovstvo vymedzujeme ako

¹ Viac o prieskume: LOM (2020) Tátové jsou aktivnější než před 10 lety. Tlačová správa. 17.6.2020. <https://ilom.cz/tatove-v-cesku-jsou-aktivnejsi-nez-pred-10-lety/>

zapojenie otcov do výchovy a starostlivosti o vlastné deti od ich narodenia, ako aj spravodlivejšie rozdelenie domácich prác, časovú disponibilitu pre potreby dieťaťa a rodiny a permanentné vytváranie úzkeho vzťahu medzi otcom a dieťaťom.

Holubová (2011) operacionalizuje aktívne otcovstvo ako:

- Angažovanie sa otca už v čase tehotenstva a pôrodu partnerky;
- Čerpanie osobitného voľna po narodení dieťaťa
- Aktívna participácia pri napĺňaní potrieb dieťaťa (vrátane domácich prác a rovnocenného plánovania aktivít a výchovy dieťaťa spolu s partnerkou)
- Zosúladenie pracovných povinností potrebám dieťaťa aj v predškolskom a školskom veku
- Neprerušovať vzťah a kontakty s deťmi v prípade rozchodu / rozvodu.

Prijatie nového otcovstva a aktívna participácia otca sú spojené so sociálnym statusom a reprodukciou rodinného správania (napr. prenos skúseností z orientačnej rodiny) či pretrvávajúca predstava o matkách ako jediných osobách vhodných pre výchovu a starostlivosť o deti (Potančok, J., 2010; Holubová, B., 2011; Bosý, D. 2012). Podľa Bosého, D. (2012) mieru participácie otca v starostlivosti a výchove dieťaťa ovplyvňujú najmä hodnoty spoločnosti; úlohy, ktoré spoločnosť prisudzuje mužom a ženám; očakávania rodiny, okolia a partnerky a individuálne predpoklady, vrátane výchovy v orientačnej rodine.

Význam a prínos aktívneho otcovstva vidí Holubová, B. (2011) predovšetkým vo zvyšovaní miery rodovej rovnosti v rodinách a vo zvyšovaní miery participácie žien na trhu práce. Ekonomické súvislosti starostlivosti o deti otcami v rámci sociálnych politík a účasti žien na trhu práce vysvetľuje Dančíková, Z. (2020), podľa ktorej na Slovensku napríklad materská pre otcov patrí k „najštedrejším politikám svojho druhu na svete“. Podobne ako Holubová, B. (2011) aj Dančíková, Z. (2020) ich význam vidí v postavení žien na trhu práce a vo vyrovnávaní nerovností v delbe platenej a neplatenej práce matiek a otcov. Zároveň umožňujú otcovi tráviť čas a vytvárať si vzťah so svojimi deťmi.

Participácia otca v starostlivosti o deti tiež zvyšuje stabilitu rodiny (na základe väčšej snahy otcov o udržanie rodiny), na čo poukazujú výskumy realizované vo Švédsku (Oláh, 2001 a Hohmann-Marriott, 2006 in Holubová, 2011). Ako ďalej autorka dodáva, z hľadiska psychológie má prítomnosť a participácia otca v starostlivosti a vo výchove dieťaťa od narodenia pozitívny vplyv na emočný vývin dieťaťa a jeho školské výsledky. Je tiež zdrojom citovej väzby a pozitívnym rodičovským vzorom, ak je empatický, starostlivý a schopný vytvorenia láskyplného vzťahu so svojimi deťmi.

Na koncept aktívneho otcovstva a oblasť zosúladovania práce a rodiny reagujú aj aktuálne politiky v oblasti pracovného práva a sociálneho poistenia, konkrétne zavedenie otcovskej dovolenky, otcovského a materskej dávky pre otcov.

Materská dovolenka patrí žene v súvislosti so starostlivosťou o narodené dieťa v dĺžke 34 týždňov. osamelej žene v trvaní 37 týždňov a 43 týždňov, ak žena porodila naraz dve

a viac detí. Pred účinnosťou novely Zákonníka práce, t. j. pred 1.11.2022 sa poskytovala aj otcovi dieťaťa pod pojmom rodičovská dovolenka, a to v rovnakom rozsahu ako žene, ak sa otec staral o narodené dieťa.

Otcovská dovolenka bola zavedená novelou zákonníka práce od 1.11.2022 miesto rodičovskej dovolenky pre otca. Novela určila dĺžku otcovskej dovolenky 28 týždňov, ak sa stará otcem dieťaťa stará o jedno narodené dieťa (§ 166 Zákonníka práce).

Rodičovská dovolenka podľa Zákonníka práce slúži na prehlásenie starostlivosti o dieťa - je zamestnávateľ povinný poskytnúť žene a mužovi, ktorí o to požiadajú, rodičovskú dovolenku až do dňa, v ktorom dieťa dovŕši tri roky veku. Ak ide o dlhodobu nepriaznivý zdravotný stav dieťaťa vyžadujúci osobitnú starostlivosť, je zamestnávateľ povinný poskytnúť žene a mužovi, ktorí o to požiadajú, rodičovskú dovolenku až do dňa, v ktorom dieťa dovŕši šesť rokov veku. Táto dovolenka sa poskytuje v rozsahu, o aký rodič žiada, spravidla však najmenej na jeden mesiac.

Dávky:

Materská dávka (materské) je nemocenská dávka poskytovaná osobe, ktorá sa stará o narodené dieťa. Doba jej poberania je totožná s dĺžkou materskej dovolenky (§ 48 zákona o sociálnom poistení) alebo otcovskej dovolenky (§ 49 zákona o sociálnom poistení - iný poistenec). Napríklad, ak sa otec dieťaťa stará o jedno narodené dieťa, má nárok poberať materské po dobu 28 týždňov.

Otcovské je časť materskej dávky, na ktorú otec dieťaťa má nárok po dobu 14 dní od narodenia dieťaťa až do 6 týždňov veku dieťaťa.

Vývoj právnej úpravy materského

Súčasnnej právnej úprave materského predchádzalo niekoľko zmien v súvislosti s nárokom otca dieťaťa na materské a v súvislosti s dobou poberania materského otcom dieťaťa.

Vývoj nároku na materské pre otca dieťaťa

Nárok na materské pre otca dieťaťa je špecifikovaný v ustanoveniach týkajúcich sa nároku na materské iného poistencu (§ 49 zákona 461/2003 o sociálnom poistení). **Vyhlásené znenie**² zákona o sociálnom poistení v § 49 ods. 2, písm. d) definovalo aj nárok na materské pre otca dieťaťa „po dohode s matkou dieťaťa, najskôr po uplynutí obdobia, počas ktorého má matka nárok na materské“, a to v prípade, ak matka nepoberala materské alebo rodičovský príspevok. **Novela č. 555/2007**³ bližšie špecifikovala obdobie, počas ktorého má matka nárok na materské a tak otec dieťaťa mal nárok na materské

² Zákon č. 461/2003 z 30. októbra 2003 o sociálnom poistení. Vyhlásené znenie.

³ Zákon č. 555/2007 z 27. novembra 2007, ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 461/2003 Z. z. o sociálnom poistení v znení neskorších predpisov a o zmene a doplnení niektorých zákonov

„najskôr po uplynutí šiestich týždňov odo dňa pôrodu“, ak matka nepoberala materské alebo rodičovský príspevok.

Novela č. 317/2018⁴ umožnila od 1.1.2019, aby otec dieťaťa mal nárok na materské, ak matka nepoberala materské „na to isté dieťa alebo rodičovský príspevok.“ **Novela 130/2021⁵** účinná od 1.mája 2021 v § 49 ods. 3 písm. d) určila ako iného poistenca otca dieťaťa, najskôr po uplynutí šiestich týždňov odo dňa pôrodu, a matka nepoberá materské na to isté dieťa alebo rodičovský príspevok. Vypustila tak slová „po dohode s matkou dieťaťa“, ktoré sa v ustanovení nachádzali od vyhláseného znenia.

Podmienka, ktorá platí stále pre otca dieťaťa pre splnenie nároku na materské je nemocenské poistenie najmenej 270 dní v posledných dvoch rokoch pred prevzatím dieťaťa do starostlivosti.

Vývoj doby poberania materského pre otca dieťaťa

Od vyhláseného znenia zákona o sociálnom poistení sa menila aj doba nároku na materské. Platí to pre matku dieťaťa ako aj pre iného poistenca, vrátane otca dieťaťa. Vo **vyhlásenom znení až do 31.12.2010** mal otec dieťaťa nárok na poberanie materského po dobu:

- 22 týždňov od vzniku nároku na materské pri 1 dieťati a
- 31 týždňov od vzniku nároku na materské pri 2 a viac deťoch a pri osamelom poistencovi.

Nárok na materské pre otca dieťaťa bol najdlhšie do dovŕšenia 8 mesiacov veku dieťaťa.

Novela 543/2010⁶ predĺžila od 1.januára 2011 dobu nároku na materskú dávku pre iného poistenca nasledovne:

- 28 týždňov od vzniku nároku na materské pri 1 dieťati,
- 31 týždňov od vzniku nároku na materské pri osamelom poistencovi a
- 37 týždňov od vzniku nároku na materské pri dvoch a viac deťoch

Zároveň sa predĺžila doba, do ktorej si otec dieťaťa (ako iný poistenec) mohol materské vyčerpať, a to až do dovŕšenia troch rokov veku dieťaťa.

⁴ Zákon č. 317/2018 Z.z. z 23. októbra 2018, ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 461/2003 Z. z. o sociálnom poistení v znení neskorších predpisov a ktorým sa menia a dopĺňajú niektoré zákony

⁵ Zákon č. 130/2021 Z.z. z 30. marca 2021, ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 461/2003 Z. z. o sociálnom poistení v znení neskorších predpisov

⁶ Zákon č. 543/2010 Z. z. z 2. decembra 2010, ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 461/2003 Z. z. o sociálnom poistení v znení neskorších predpisov a o zmene a doplnení niektorých zákonov.

Novela 130/2021⁷ od 1.mája 2021 sprehľadnila odsek 1 s uvedenými dobami poberania materského, rozdelila ho do 2 odsekov a zmenila slovné spojenie „od vzniku nároku na materské“ na spojenie „od priznania materského“ nasledovne:

- 28 týždňov od priznania materského pri 1 dieťati
- 31 týždňov od priznania materského pri osamelom poistencovi
- 37 týždňov od priznania materského pri 2 a viac deťoch

Obdobie vyčerpania materského do troch rokov veku dieťaťa uviedla v odseku 2.

Novela 350/2022⁸ zaviedla od 1.novembra 2022 „otcovské“ ako časť materskej dávky, ktoré si môže vyčerpať otec dieťaťa počas 14 dní od narodenia dieťaťa do veku jeho 6 týždňov. Počas 14 dní môže otec dieťaťa čerpať „otcovské“ i keď matka poberá na to isté dieťa materské alebo rodičovský príspevok (MPSVR SR, 2023)⁹ Zvyšnú časť materského si otec dieťaťa môže vyčerpať neskôr až do 3 rokov veku dieťaťa.

Rovnaká novela zaviedla aj zmeny v ustanoveniach Zákonníka práce týkajúce sa zosúladovania rodinného a pracovného života. Zaviedla inštitút otcovskej dovolenky, termín *rodičovská dovolenka pre muža* (používal sa od vyhláseného znenia do 31.10.2022) nahradila termínom *otcovská dovolenka*¹⁰.

Uvedené zmeny súvisia transponovaním smernice EÚ č. 2019/1158 o zosúladovaní pracovného a rodinného života, konkrétne v súvislosti „s právom pracovníka na príspevok pri čerpaní otcovskej/rodičovskej dovolenky“. Cieľom smernice a právnej úpravy bola „podpora rovnomernejšieho rozdelenia opatrovateľských povinností medzi ženami a mužmi a možnosti vytvorenia puta medzi otcami a deťmi už v ranom veku detí“. (MPSVR SR, 2023, s. 67)

Suma dávky materské

Osobitne boli postupne zvyšované peňažné dávky materského. V zákone 461/2003 Z.z. o sociálnom poistení od 1.1.2004 až do konca roku 2010 bola suma dávky materské 55 % z vymeriavacieho základu. Táto sadzba sa postupne zvyšovala. V roku 2011 bola vo výške 60 % a od 1.1.2012 do konca roku 2015 bola vo výške 65 %. Zvyšovanie sadzby dávky bolo zdôvodňované potrebou lepšieho finančného zabezpečenia najmä matky pri starostlivosti o dieťa. Od 1.1.2016 do 30.4.2017 štát zvýšil sadzbu materskej dávky na 70 % vymeriavacieho základu a od 1.5.2017 túto sadzbu zvýšil až na 75 %

⁷ Zákon č. 130/2021 Z. z. z 30. marca 2021, ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 461/2003 Z. z. o sociálnom poistení v znení neskorších predpisov.

⁸ Zákon č. 350/2022 Z. z. zo 4. októbra 2022, ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 311/2001 Z. z. Zákonník práce v znení neskorších predpisov a ktorým sa menia a dopĺňajú niektoré zákony.

⁹ Správa o sociálnej situácii obyvateľstva SR za rok 2022.

¹⁰ Dôvodová správa (Osobitná časť).

vymeriavacieho základu (čo sa podľa MPSVR už veľmi priblížilo čistej mzde žiadateľa/žadateľky).

Štát zvýšil aj ohraničenie vymeriavacieho základu. Pokiaľ v období od 1.1.2004 sa vypočítavala dávka materské z maximálneho vymeriavacieho základu 1,5-násobku priemernej mzdy (všeobecného vymeriavacieho základu platného v kalendárom roku, ktorý dva roky predchádza kalendárnemu roku, v ktorom vznikol dôvod na poskytnutie dávky), od 1.1.2017 sa zvýšila horná hranica vymeriavacieho základu na 2-násobok priemernej národnej mzdy spreď dvoch rokov.

Synergický efekt nárastu sadzby dávky materské s nárastom hornej hranice vymeriavacieho základu sa premietol do takých súm dávky materské, že to bolo zaujímavé aj pre mužov – aby aj oni využívali materské dávky počas „otcovskej“ (predtým „rodičovskej“) dovolenky vo vyššom počte prípadov.

Sekundárna analýza štatistických údajov

Zapájanie mužov do starostlivosti o deti (a tým aj zvýšenie účasti mužov na domácej práci) sa za posledných 15 rokov výrazne posilnilo. Výraznejšie zapojenie mužov do starostlivosti o malé deti badáme pri náraste počtu poberateľov materského príspevku ako aj pri vývoji počtu poberateľov štátnych sociálnych dávok (rodičovského príspevku) mužmi otcami.

Vývoj štatistických ukazovateľov materskej dávky

Tabuľka 1: Vývoj počtu poberateľov materskej dávky (MD) v rokoch 2012 – 2019

	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Počet MD v danom roku (Ženy + Muži)	59 548	58 223	57 597	59 383	63 937	68 562	76 170	82 060
MD v danom roku poberaných mužmi (počet)	222	314	717	1 731	3 079	6 553	12 836	18 002
Muži poberajúci MD (%)	0,37	0,46	0,89	2,69	4,43	9,56	16,85	21,94
Priemerné obdobie poberania MD – ženy (v týždňoch)	34	34	34	34	34	34	34	34
Priemerné obdobie poberania MD – muži (v týždňoch)	28	28	28	28	28	28	28	28
Suma materského - % z vymeriavacieho základu	65,0	65,0	65,0	65,0	70,0	75,0	75,0	75,0

Zdroj: Sociálna poisťovňa; Zákon č. 461/2003 Z.z. o sociálnom poistení

Do roku 2013 vrátane, len zanedbateľný počet mužov poberal dávku „materské“. Následne však tento počet začal narastať – v rokoch 2014 a 2015 to bolo 0,9 % a 2,7 % mužov z počtu všetkých poberateľov. Od roku 2016 sumy dávky materského sa stali atraktívnejšími (70 % a od roku 2017 až 75 % z vymeriavacieho základu a od roku 2017 aj zvýšenie limitu vymeriavacieho základu z 1,5-násobku na 2-násobok). Prejavilo sa to na postupnom raste počtu mužov, ktorí poberali materské. V roku 2016 ich bolo vyše 3 tisíc, v roku 2017 už 6,5 tisíca, v roku 2018 takmer 13 tisíc a v roku 2019 už 18 tisíc mužov poberalo dávku materské.

Tabuľka 2: Počty poberateľov dávky materské v období 2018 – 2022

Rok	Počet poberateľov dávky „materské“			Podiel mužov %	Priemerná mesačná výška dávky (v €)	
	Spolu	Muži	Ženy		Muži	Ženy
2018	76 170	12 836	63 334	16,9	840,3	615,0
2019	82 060	18 002	64 058	21,9	891,3	675,2
2020	78 306	14 881	63 425	19,0	973,7	736,1
2021	75 356	12 433	62 923	16,5	1040,8	785,3
2022	77 025	16 335	60 690	21,2	1070,7	833,9

Zdroj: Správy o sociálnej situácii obyvateľstva, MPSVR SR.

Ako ukazujú údaje, nárast počtu i podielu mužov pobierajúcich materské rástol až do roku 2019 – vtedy túto dávku poberalo takmer 22 % z počtu všetkých poberateľov dávky materské. V pandemickom období rokov 2020 až 2022 počet i podiel mužov pobierajúcich materské klesol, respektíve sa zastabilizoval na úrovni okolo 20%.

Podľa administratívnych dát Sociálnej poisťovne, v decembri 2022 poberalo materské 33 476 rodičov, z toho 2 023 tvorili otcovské dávky.

Z hľadiska rodovej štruktúry materské dávky očistené od otcovského v decembri 2022 poberalo 25 886 žien a 5 567 mužov. V nasledujúcich mesiacoch roku 2023 v období február až august sa podiel mužov postupne zvyšoval. V auguste 2023 jedna pätina mužov poberala materské (bez otcovského). Ich podiel však plynule klesal a v decembri 2023 dosiahol podiel 16,7 %, čo predstavuje medziročný pokles o 1 p.b.

Tabuľka 3: Počty poberateľov dávky „materské“ (bez dávky „otcovské“)

	Počet			%		
	spolu	ženy	muži	spolu	ženy	muži
december 2022	31 453	25 886	5 567	100,0	82,3	17,7
január 2023	30 971	25 637	5 334	100,0	82,8	17,2
február 2023	30 940	25 323	5 617	100,0	81,8	18,2
marec 2023	30 140	24 516	5 624	100,0	81,3	18,7
apríl 2023	30 156	24 255	5 901	100,0	80,4	19,6
máj 2023	29 837	23 905	5 932	100,0	80,1	19,9
jún 2023	29 878	23 876	6 002	100,0	79,9	20,1

júl 2023	30 109	23 944	6 165	100,0	79,5	20,5
august 2023	30 670	24 390	6 280	100,0	79,5	20,5
september 2023	30 449	24 509	5 940	100,0	80,5	19,5
október 2023	30 001	24 448	5 553	100,0	81,5	18,5
november 2023	29 493	24 330	5 163	100,0	82,5	17,5
december 2023	29 031	24 194	4 837	100,0	83,3	16,7

Zdroj: Sociálna poisťovňa – Ústredie

Rastúci trend starostlivosti o deti otcami možno sledovať aj prostredníctvom zvyšujúceho sa zastúpenia otcov - poberateľov rodičovského príspevku, a to už od začiatku sledovaného obdobia (od roku 2009).

Tabuľka 4: Rodičovský príspevok (RP) poskytovaný v jednotlivých rokoch 2009 - 2016

	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Suma RP / mesačne (v €)	159	164	190	195	200	203	203	203
Priemerná mesačná hrubá mzda (v €)	745	769	786	805	824	858	883	912
% RP zo mzdy	21,4	21,3	24,2	24,2	24,3	23,7	23,0	22,3
RP v danom roku (počet)	178 036	183 501	185 393	188 004	188 701	188 296	187 228	187 695
Muži poberajúci RP v danom roku (počet)	3 971	4 525	4 803	5 019	5 210	5 550	5 710	5 894
Muži poberajúci RP (%)	2,23	2,47	2,59	2,67	2,76	2,95	3,05	3,14

Zdroj: Ústredie práce, sociálnych vecí a rodiny, Štatistický úrad Slovenskej republiky

Od roku 2009 do roku 2016 išlo o mierny nárast - podiel mužov poberajúcich rodičovský príspevok sa zvýšil z 2,23 % na 3,14 %. Tento mierny nárast určite nebol stimulovaný rastom sumy dávky, lebo tá sa zvýšila mesačne v tomto období zo 159 € len na 203 €.

V nasledujúcich rokoch 2017, 2018 a 2019 suma mesačnej dávky rodičovského príspevku vzrástla len mierne – na 221 € v roku 2019. Od roku 2020 sa rodičovský príspevok poskytuje vo variabilnejších sumách (ak poberateľ predtým poberal materské – dostane vyššiu sumu rodičovského príspevku). V roku 2019 rodičovský príspevok mesačne poberalo z počtu všetkých osôb 2,8% mužov. Údaje o podiele mužov poberajúcich rodičovský príspevok za obdobie po roku 2020 chýbajú, ale

pravdepodobne nepôjde o výraznejší nárast (v tom období sa výrazne prejavili dôsledky pandémie COVID-19).

Tabuľka 5: Rodičovský príspevok – počet poberateľov priemerne za mesiac

Rok	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Počet poberateľov/li ek	141 065	140 714	139 545	138 706	142 149	140 954	139 743
V tom počet mužov	3 467	3 505	3 580	3 830			
% mužov	2,5	2,5	2,6	2,8			
Suma RP / mesačne (v €)	203	213	215	221	270/370	276/378	280/384

Zdroj: Správy o sociálnej situácii obyvateľstva, MPSVR SR.

Účasť otcov na rodinnom živote

Na tomto mieste poskytneme informácie o zapájaní otcov do života rodiny na základe výsledkov relevantných prieskumov.

Jedným z nich bol aj sociologický prieskum o rodinnom živote na Slovensku realizovaný v rámci projektu APVV pod názvom „Vybrané faktory pro-rodinnej stratégie a podpora stabilnej rodiny v multikulturálnom prostredí“. (Bednárík, R. – Žuffa, J., 2019) Celoslovenský zber údajov realizovala Agentúra sociálnych analýz od 07. do 18. mája 2018 formou 1 031 osobných rozhovorov s dospelými členmi domácností s nezaopatrenými deťmi. Rozhovory uskutočnilo 270 inštruovaných anketárov a anketárok. Každý z nich z agentúry dostal parciálny rozpis štyroch respondentov/tiek, na základe ktorého ich náhodným spôsobom vyhľadával. Výskumný rozhovor prebiehal formou rozhovoru F2F, ONE2ONE prevažne v domácnostiach respondentov/tiek. Odpovede na otázky kladené respondentom/tkám boli anketármi/kami priebežne zaznamenávané do štandardizovaných sociologických dotazníkov.

Výberová vzorka respondentov bola vytvorená na princípoch kvótneho výberu na základe údajov zo Sčítania osôb, domov a bytov z roku 2011. Potrebné údaje o základnom súbore boli čerpané z výsledkov SODB 2011 publikovaných ŠÚ SR. Ako výberové znaky boli použité: vek, pohlavie, vzdelanie, veľkosť sídla respondenta a kraj. Do dotazníka bolo zaradených 39 otázok vrátane identifikačných znakov respondenta.

Následne poukážeme na tie zistenia z prieskumu, ktoré vypovedajú o reálnej účasti otcov na chode domácnosti a na živote rodiny.

V živote rodín s deťmi zohráva významnú úlohu zosúladenie života rodiny s prácou. Slovenskí muži a ženy sú vysoko pracovne zaangažovaní a zamestnanosť žien dosahuje oproti iným ekonomicky vyspelejším krajinám vysoké parametre. Toto sa odráža aj vo

vnútrorodinných vzťahoch medzi partnermi a medzi deťmi a rodičmi – limituje čas venovaný rodine.

Účasť na živote rodiny u rodín s nezaopatrenými deťmi výrazne ovplyvňuje pracovná aktivita dospelých rodičov. V tomto prieskume boli zistené nasledovné údaje.

Tabuľka 6: Pracovné zaradenie manželov/partnerov (v % domácností)

	Zam. Na plný prac. úväzok	Zam. na čiast. prac. úväzok	SZČO	Materská / rodičovská dovolenka	Bez práce	Iné	Netýka sa	Neodpovedal
Muži	64,1	4,6	14,0	0,3	2,9	3,4	9,8	1,0
Ženy	56,1	13,7	2,2	15,6	6,6	1,7	2,7	1,4

Zdroj: Vybrané faktory pro-rodinnej stratégie, APVV, 2018

Zamestnanecký pomer na plný pracovný úväzok mali muži vo väčšom počte prípadov než ženy (64,1 % vs. 56,1 %), avšak v menšom počte prípadov než ženy na čiastočný pracovný úväzok (4,6 % vs. 13,7 %). Potvrzuje sa väčšie spojenie žien než mužov s domácnosťou, keď ženy častejšie využívajú kratší pracovný čas a sú tiež oveľa častejšie na materskej či rodičovskej dovolenke. Pre mužov je viac príznačné samozamestnanie (14 % SZČO mužov vs. 2,2 % SZČO žien) a tiež to, že v domácnostiach absentujú viac oni než ženy (9,8 % vs. 2,7 %) – ide o častejšie prípady single žien než single mužov.

Časové výdaje na prácu sú podstatne vyššie u mužov ako u žien. Do 6 hodín denne počas pracovného týždňa venuje práci (aj s cestou) 6,1 % mužov, ale až 22,2 % žien a ďalších 23,1 % žien venuje práci 6 až 8 hodín denne. Teda menej ako 8 hodín denne počas pracovného týždňa venuje práci 14,3 % mužov, ale až 45,3 % žien. Potom viac ako 8 hodín denne venuje práci 75 % mužov, ale len 49,8 % žien. Tu sa vytvára rozdiel medzi mužmi a ženami v časových možnostiach, ktoré pre nich zostávajú na rodinné spolužitie.

Relatívne menšie časové pracovné zaťaženie u mužov bolo zaznamenané v domácnostiach členov starších ako 50 rokov (71,6 % pracovalo počas pracovného týždňa denne viac ako 8 hodín oproti priemeru 83,9 %), ďalej v domácnostiach so 6-imi a viacerými členmi (78,7 % v 6-členných a 65 % v 7-členných). Naopak, viac oproti priemeru (83,9 % mužov pracujúcich viac ako 8 hodín denne počas pracovného týždňa) je v práci mladších (86,6 % vo veku do 30 rokov a ešte viac 88,7 % vo veku 31 - 40 rokov), ďalej žijúcich v domácnostiach s počtom členov traja (84,8 %) a štyria (85,5 %) a tiež mužov z domácností, kde spolu žijú manželia v prvom manželstve (85 %) a rozvedení s partnermi (86,3 %).

Časové zaťaženie prácou u žien je nižšie v mladšej vekovej skupine do 30 rokov (48,5 % pracovalo počas pracovného týždňa denne viac ako 8 hodín oproti priemeru 52,3 %), a tiež v staršej vekovej skupine 51 a viac rokov (46,2 %); tiež menšie pracovné zaťaženie

žien oproti priemeru je v domácnostiach slobodných žijúcich s partnerom (39,8 %) a v domácnostiach so 6- a viac členmi (37,2 % v 6-členných a 30 % v 7-členných). Naopak, viac oproti priemeru (52,3 % žien pracujúcich viac ako 8 hodín denne počas pracovného týždňa), sú v práci ženy vo veku 41 - 50 rokov (58,9 %), ďalej rozvedené žijúce bez partnera (71,2 %) a žijúce v domácnostiach, kde sú dvaja (66,1 %) a štyria členovia domácnosti (74,1 %).

Výsledky prieskumu ukazujú, že dôsledkom kratšieho pracovného času je aj nižší zárobok: keď muž pracuje 4 až 8 hodín denne počas pracovného týždňa, potom až v 28,2 % takýchto domácností majú čistý zárobok mesačne do 850 eur a len 14,6 % z nich má čistý mesačný zárobok vyšší ako 1750 eur. Keď však muž pracuje nad 12 hodín denne, potom len v 5,4 % takýchto domácností má domácnosť čistý mesačný zárobok do 850 eur, ale až 32,3 % z nich má čistý mesačný zárobok vyšší ako 1750 eur. To, že u žien to až tak výrazne neplatí, je aj preto, že boli porovnávané celkové čisté zárobky v domácnostiach (spolu zárobok muža i ženy) s pracovným časom osobitne za mužov a osobitne za ženy – vysoký zárobok muža môže stačiť a žena potom nemusí byť v práci tak dlho.

Dopady pracovnej angažovanosti na život rodiny

Osobitná otázka sa týkala hodnotenia dopadov pracovnej angažovanosti na vybrané rodinné aktivity - ako práca umožňuje alebo naopak bráni využívať čas v rodine na spoločné aktivity. Respondenti/ky sa vyjadrili, nakoľko práca dovoľuje mať dostatok času na deti, partnera a na vlastné záujmy. Údaje boli zozbierané za dospelých oboch manželov/partnerov, manželiek / partneriek.

Tabuľka 7: Posúdenie, či majú muži a ženy dostatok času na vybrané aktivity vzhľadom na pracovné zaťaženie (v % domácností)

Muži	Dostatok času	Občas	Nedostatok času	Neodpovedal	Spolu
Na výchovu a spoločne strávený čas s deťmi	26,9	39,0	21,3	12,8	100,0
Na utužovanie manželských/partnerských vzťahov	29,0	44,2	13,5	13,3	100,0
Na venovanie sa vlastným koníčkom	16,6	44,1	26,6	12,8	100,0
Ženy	Dostatok času	Občas	Nedostatok času	Neodpovedala	Spolu
Na výchovu a spoločne strávený čas s deťmi	60,8	22,4	9,6	7,2	100,0
Na utužovanie manželských/partnerských vzťahov	38,1	38,3	10,4	13,2	100,0
Na venovanie sa vlastným koníčkom	21,2	44,4	26,5	7,8	100,0

Zdroj: Vybrané faktory pro-rodinnej stratégie, APVV, 2018

Výskum potvrdil tesnejšiu väzbu žien ako mužov na vnútorodinné aktivity, keď ony si nájdu viac času než muži ako na výchovu a spoločné aktivity s deťmi, tak aj na utužovanie vzťahov s partnerom. Len v prípade hodnotenia možností času na venovanie sa vlastným koníčkom je pohľad mužov a žien prakticky vyrovnaný.

Časové možnosti mužov pre rozličné aktivity v rodine sú nepriaznivejšie vo vzťahu k deťom než vo vzťahu ku svojej manželke či partnerke. Avšak nie je tu nejaký zvlášť priepastný rozdiel: dostatok času pre spoločne strávený čas a výchovu detí vníma 27 % mužov, kým pre utužovanie manželských/partnerských vzťahov vidí dostatok času 29 % mužov. Zaujímavé je zistenie, že slovenskí muži vidia viac času pre deti ako pre vlastné koničky.

Ženy výrazne viac času rezervujú pre deti než pre svojich partnerov, dostatok času vo vzťahu k deťom vníma šesť z desiatich žien, kým vo vzťahu k partnerom štyri z desiatich žien. Podobne ako u mužov, aj ženy hodnotia časové možnosti pre venovanie sa vlastným koníčkom ako najmenej reálne z vyššie porovnávaných troch aktivít.

Hodnotenie časových možností pre vnútorodinné aktivity je takisto čiastočne závislé od zárobkovej situácie rodiny ako v prípade hodnotenia možností uspokojovať potreby členov rodín. Ženy pri hodnotení dostatku času na výchovu a spoločne strávený čas s deťmi dávajú vyššie hodnotenia v prípade lepšej finančnej situácie domácnosti. Pri spoločných zárobkoch do 850 eur mesačne deklaruje „dostatok času“ polovica žien, kým v lepšie zarábajúcich domácnostiach s 1750 eur a viac mesačne až sedem z desiatich žien; u mužov je tento ukazovateľ 23 % oproti 30 %. Podobne pri hodnotení dostatku času na utuženie partnerských vzťahov ženy v domácnostiach s nižšími príjmami, do 850 eur mesačne, uvádzajú nižšie možnosti, a to 25 %, ako ženy v domácnostiach s vyššími príjmami, nad 1750 eur mesačne, u ktorých je to takmer dvojnásobok – 45 %. Diapazón diferencií v tomto ukazovateli u mužov je v rozmedzí 21 % ku 31 %. Ukazuje sa, že muži ani v lepších podmienkach nedeklarujú vo väčšej miere dostatok času na utužovanie partnerských vzťahov. Relatívne najmenší vplyv má finančná situácia rodiny na časové možnosti venovania sa vlastným koníčkom. Dostatok času v tejto oblasti muži deklarujú v závislosti od finančných podmienok domácnosti v rozmedzí od 13 % do 19 %, kým ženy v rozmedzí od 18 % do 25 %.

V oblasti časových možností pre vnútorodinné aktivity sú viditeľné vplyvy aj ďalších faktorov. Konkrétne **faktor veku** zohráva úlohu pri hodnotení časových možností pre výchovu a spoločne strávený čas s deťmi u žien, kde s rastom veku mierne klesá, „dostatok času“ na túto aktivitu (64 % u žien mladších ako 30 rokov, 60 % u žien vo veku 40 - 50 rokov). U mužov tento vekový faktor nezohráva rolu, čas pre deti rovnako hodnotia tí do 30 rokov veku i tí vo veku 40 - 50 rokov („dostatok času“ deklaruje 28 % z nich v oboch vekových kategóriách). Vekový faktor je ešte zreteľný u žien pri hodnotení časových možností na venovanie sa vlastným koníčkom (mladšie do 30 rokov na úrovni 16 %, tie vo veku 40 - 50 rokov potom 22 %).

Positívny vplyv na vnútorodinné aktivity má aj rastúce **vzdelanie** manželov/partnerov, manželiek/partneriek. Pri hodnotení času na výchovu a čas strávený spolu s deťmi nárast

„dostatku času“ u žien narastá z hodnoty 59 % so základným vzdelaním, na hodnotu 65 % s vysokoškolským vzdelaním, u mužov z hodnoty 24 % na hodnotu 36 %. Čo sa týka času na utužovanie manželských/partnerských vzťahov, ženy so základným vzdelaním deklarujú „dostatok času“ v 39 % prípadov, kým ženy s vysokoškolským vzdelaním v 43 % prípadov; u mužov je tento nárast z 30 % na 35 %. Hodnotenie dostatku času na venovanie sa vlastným koníčkom u žien s rastom vzdelania rastie z hodnoty 15 % (ZŠ) na hodnotu 24 % (VŠ), u mužov ide o nárast z 13 % (ZŠ) na 19 % (VŠ).

Vplyv **pracovného zaradenia** na časové možnosti vnútorodinných aktivít je logicky skôr negatívny – menej času u viac pracovne angažovaných. Napríklad, dostatok času pre deti deklaruje 82 % žien na materskej či rodičovskej dovolenke, ale len 59 % žien zamestnaných na plný úväzok. Muži zamestnaní na plný úväzok deklarujú „dostatok času“ pre deti v 29 % prípadov, ale muži samostatne zárobkovo činní len v 22 % prípadov. Negatívne sa tento faktor prejavuje aj v prípade hodnotení dostatku času na utužovanie manželských/partnerských vzťahov, avšak tento vplyv je relatívne slabý vo vzťahu k časovým možnostiam pre venovanie sa vlastným koníčkom. Napríklad, ženy deklarujú „dostatok času“ pre koníčky v prípade zamestnania na plný úväzok v 21 % prípadov, kým ženy na materskej či rodičovskej dovolenke v 22 % prípadov.

Faktor **dĺžky pracovného času** má pre mužov silnejší negatívny vplyv na možnosti rodinne využívať čas než je to u žien. Konkrétne to možno ukázať na rozdieloch pri venovaní času na výchovu a spoločné trávenie času s deťmi u mužov a u žien.

Tabuľka 8: Možnosti mužov a žien využívať čas na spoločné aktivity s deťmi podľa dĺžky práce (v % domácností)

Dĺžka denného pracov. času	MUŽI				ŽENY			
	Dostatok času	Občas	Nedostatok času	Neodpovedal	Dostatok času	Občas	Nedostatok času	Neodpovedal
Do 4 h.	66,7	22,2	8,9	2,2	81,2	9,9	3,1	5,8
4 – 6 .h	33,3	55,6	5,6	5,6	71,1	21,1	2,6	5,3
6 – 8 h.	40,0	32,9	17,6	9,4	69,7	20,2	5,9	4,2
8 - 10 h.	34,7	45,4	15,9	4,0	52,2	30,5	12,8	4,4
10 – 12 h.	17,3	49,2	31,5	2,0	46,1	26,3	21,1	6,6
12 h. a viac h.	12,9	33,3	50,5	3,2	25,0	37,5	25,0	12,5

Zdroj: Vybrané faktory pro-rodinnej stratégie, APVV, 2018

Dostatok času na deti si ženy nájdu vo väčšom rozsahu ako muži v každom pracovnom časovom pásme – či už pri nízkom zaťažení pracovným časom (do 4 hodín – muži v 66,7 % domácností majú na deti dostatok času, ale ženy až v 81,2 % domácností), alebo aj pri vysokom zaťažení pracovným časom (10 až 12 hodín denne počas pracovného týždňa – muži v 17,3 % domácností majú potom na deti dostatok času, ale ženy až v 46,1 % domácností).

Analýza výsledkov výskumu potvrdila vysokú hodnotu detí pre život a fungovanie rodín. Rodičia sú ochotní venovať viac prostriedkov i času svojim deťom než sami sebe. Ukázalo sa, že hodnotu manželského/partnerského vzťahu vysoko vnímajú nielen ženy, ale aj muži. Potvrdil sa tiež fenomén vplyvu najmä dvoch faktorov na vnútorodinný život. Prvým sú finančné zdroje domácnosti, druhým vzdelanie rodičov. V oboch prípadoch vyššie príjmy a vyššie vzdelanie umožňujú bezproblémovjšie uspokojovať záujmy členov rodiny a venovať viac času sebe navzájom.

Výsledky tohto prieskumu potvrdili, že otec v prípade nízkeho pracovného zaťaženia (čo je aj prípad otcovskej dovolenky) bude podstatne viac zapojený do života domácnosti a bude viac času využívať na spoločné aktivity s deťmi.

V Českej republike môžeme nájsť viacero prieskumov pojednávajúcich o starostlivosti otcov o deti. Elektronický portál „idnes.cz“ (Brožová, L., 2021) cituje prieskum agentúry Ipsos v roku 2021 v rámci projektu „Česko v datech“. Uvádza sa tu, že 81% českých mužov si myslí, že by aspoň na časť rodičovskej či materskej dovolenky mal nastúpiť otec, pričom by to malo byť na jeden až tri mesiace. Z hľadiska praktických skúseností, však len 3,5 % mužov má skúsenosti so starostlivosťou o deti v rámci rodičovskej dovolenky a 13,6 % v rámci otcovskej dovolenky (v ČR v tom roku bola v dĺžke jedného týždňa, v súčasnosti to sú dva týždne). Prekážkami sú strata financií, respektíve nižšie platy partneriek, ale tiež tu pôsobí aj presvedčenie, že starostlivosť o dieťa v predškolskom veku je tradičným poslaním ženy.

Publicistka Dana Sokolová (2023) uvádza, že otcovia na rodičovskej dovolenke majú podobné problémy ako ženy na rodičovskej dovolenke. Zažívajú diskrimináciu v práci (nie sú povýšení, dostávajú menej dôležité úlohy), potýkajú sa s genderovými stereotypmi (teda kto sa stará o rodinu a kto zarába) a tiež sú nedostatočne informovaní (viacerí muži nevedia na čo majú nárok). Na portáli „novinky.cz“ D. Sokolová uviedla aj názory žien (spolu 178 respondentiek) na zaradenie otcov do starostlivosti o ženy. Na otázku či by ocenili, keby sa s nimi muž delil o rodičovskú dovolenku, vyše polovice žien (52,2 %) konštatovala, že by to bolo prínosom pre celú rodinu a ďalších 10,7 % žien by súhlasila s rodičovskou dovolenkou pre svojho muža vtedy, keby ony mali lepšie platené zamestnanie ako ich partneri. Ale 11,8% žien si to nevie predstaviť, 16,9 % sa vyjadrilo, že materstvo ich naplňa a nemajú dôvod ponáhľať sa do zamestnania a 8,4 % žien chápe, že ich muži by v takejto roli neboli šťastní.

Prieskum O. Nešporovej (2020) informoval o skúsenostiach českých rodičov (spolu 34 výpovedí) s novou dávkou otcovskej popôrodnej starostlivosti. Otcovia kladne hodnotili predovšetkým možnosť spoločne stráviť spoločný čas doma s rodinou, venovať sa novorodenému dieťaťu či jeho staršiemu súrodencovi, zvykať si na novú rolu otca a učiť sa starať o dieťa. Matky oceňovali, že neboli po pôrode na starostlivosť o dieťa či deti samotné a vážili si pomoc partnera. Otcovskú dávku nevyužili otcovia s vysokou pracovnou flexibilitou, podnikatelia, a tí, ktorým sa finančné straty zdali príliš vysoké.

Záver

Analýza štatistických údajov a údajov z rozličných prieskumov dokladajú, že otcovia sa postupne čoraz viac zapájajú do starostlivosti o malé deti. V súčasnosti však – po ukončení pandémie COVID 19 – sa podiel otcov, ktorí si berú materskú (a tiež otcovskú) dovolenku, zastabilizoval na úrovni cca jednej päťiny. Teda z celkového počtu osôb na materskej dovolenke je cca 20 % mužov.

Stimulmi na zobrať si materskej dávky je pre otcov ešte stále finančná výhodnosť tohto kroku, ale motívom je aj snaha pomôcť partnerke zvládnuť starostlivosť o dieťa a tiež umožniť jej vrátiť sa na trh práce. Tým, že otec zostane doma pri dieťati (deťoch), tiež upevní svoj vzťah s deťmi a posilní stabilitu rodiny.

Na druhej strane zostáva 80 % otcov, ktorí si nezoberú materskú dovolenku, čím sa matke sťažuje možnosť vrátiť sa na trh práce a viac sa podieľať na finančnom zabezpečení domácnosti. Pracujúci otcovia sa zároveň ochudobňujú o rozvíjanie vzťahu so svojimi deťmi (aj s partnerkami matkami), keď im zostáva menej času nielen na starostlivosť o domácnosť a deti, ale aj na špecifické vnútorodinné aktivity.

Zvýšenie príťažlivosti materskej dovolenky (a dávky materské) pre otcov malo za následok posilnenie trendu zapájania mužov do domácich prác a do starostlivosti o členov rodiny a tým aj trendu spravodlivejšieho rozdelenia času medzi mužmi a ženami pri vykonávaní neplatennej domácej práce. Zámer posilniť pomoc matke zo strany otca hneď po pôrode (dávka otcovské) sa zatiaľ výraznejšie neprejavil, ale táto dávka bola zavedená len nedávno a treba počkať, kým nepríde viac do praxe.

Použitá literatúra

Baumann, M. (2022) *Anketa: Aké sú skúsenosti otcov na materskej dovolenke? A ako ich vníma okolie?* 20. jún 2022. <https://nm.sk/anketa-ake-su-skusenosti-otcov-na-materskej-dovolenke-a-ako-ich-vnima-okolie/>

Bednárik, R., Žuffa, J. (2019): *Rodiny s deťmi*. TF TU, Bratislava, 84 s. ISBN 978-80-8191-226-9

Bosý, D. (2012) Skúsenosti z orientačnej rodiny ako predpoklad aktívneho otcovstva. In: Balogová, B. (ed.) *Medzigeneračné mosty - vstupujeme do roka medzigeneračnej solidarity*. Zborník príspevkov z konferencie s medzinárodnou účasťou 10.11.2011 v Prešove. Prešov : FF PU. 2012. s. 345 - 355. <https://www.pulib.sk/web/pdf/web/viewer.html?file=/web/kniznica/elpub/dokument/Balogova5/subor/9788055506449.pdf>

Brožová, L. (2021) *Otec jako most do života. Je čas priznať dôležitosť táty, máma ho nenahradí*. 5. október 2021.

https://www.idnes.cz/onadnes/vztahy/otec-dite-vyznam-vztah-rodic-tata-role-vzor.A211004_100458_ona-vztahy_drdy

Dančíková, Z. (2020) *Ani muži nemôžu mať všetko. Materská pre otcov a nástup matiek do práce*. Komentár 2020/06. MF SR : Inštitút finančnej politiky.
https://www.mfsr.sk/files/archiv/31/Komentar_materskeotcov_final.pdf

Dôvodová správa (Osobitná časť).
<https://www.nrsr.sk/web/Dynamic/DocumentPreview.aspx?DocID=512662>

EP (2016) *Návrh uznesenia Európskeho parlamentu o vytvorení podmienok na trhu práce priaznivých pre rovnováhu medzi pracovným a súkromným životom*.
https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/A-8-2016-0253_SK.html

Holubová, B. (2011) Aktívne otcovstvo a inovatívne verejno-politické opatrenia na jeho podporu. In Lubelcová, G. et al. (2011) *Inovácie v sociálnych a verejných politikách. Problémy konceptualizácie a nových nástrojov*. Bratislava : Univerzita Komenského. s. 51 – 65.
https://fphil.uniba.sk/fileadmin/fif/veda/centra_ex_akad_siete/cesiuk/socialna_dimenzia/Monografia_Lubelcova.pdf

LOM (2020) *Tátové jsou aktivnější než před 10 lety*. Tlačová správa. 17.6.2020.
<https://ilom.cz/tatove-v-cesku-jsou-aktivnejsi-nez-pred-10-lety/>

MPSVR SR (2021) *Akčný plán rovnosti žien a mužov a rovnosti príležitostí na roky 2021-2027*. <https://www.employment.gov.sk/files/sk/ministerstvo/spolocny-sekretariat-vyborov/vybor-rodovu-rovnosti/dokumenty-udalosti/ap-rovnosti-zien-muzov-rovnosti-prilezitosti-2021-27.pdf>

MPSVR SR (2021) *Celoštátna stratégia rovnosti žien a mužov a rovnosti príležitostí v Slovenskej republike na roky 2021-2027*. Marec 2021.
<https://www.employment.gov.sk/files/sk/ministerstvo/spolocny-sekretariat-vyborov/vybor-rodovu-rovnosti/dokumenty-udalosti/strategia-rovnosti-z-m-2021-27.pdf>

MPSVR SR (2023) *Správa o sociálnej situácii obyvateľstva SR za rok 2022*. Bratislava.
https://www.employment.gov.sk/files/slovensky/ministerstvo/analyticke-centrum/2023/spravasossr_2022_final.pdf

MPSVR SR (2022) *Správa o sociálnej situácii obyvateľstva SR za rok 2021*. Bratislava.
https://www.employment.gov.sk/files/slovensky/ministerstvo/analyticke-centrum/2022/spravasossr_2021_pub.pdf

MPSVR SR (2021) *Správa o sociálnej situácii obyvateľstva SR za rok 2020*. Bratislava.
https://www.employment.gov.sk/files/slovensky/ministerstvo/analyticke-centrum/2021/sprava-socialnej-situacii-obyvatelstva-sr_2020_pub.pdf

MPSVR SR (2020) Správa o sociálnej situácii obyvateľstva SR za rok 2019. Bratislava. https://www.employment.gov.sk/files/slovensky/ministerstvo/analyticke-centrum/2020/sprava_o_soc_situacii_obyvateľstva_sr_2019.pdf

MPSVR (2019) Správa o sociálnej situácii obyvateľstva SR za rok 2018. Bratislava. https://www.employment.gov.sk/files/slovensky/ministerstvo/analyticke-centrum/2019/material_sprava_o_soc_situacii_obyvateľstva_sr_2018_vlada.pdf

MPSVR SR (2018) Správa o sociálnej situácii obyvateľstva SR za rok 2017. Bratislava. <https://www.employment.gov.sk/files/slovensky/ministerstvo/analyticke-centrum/sprava-socialnej-situacii-obyvateľstva-slovenskej-republiky-za-rok-2017.pdf>

MPSVR SR (2017) Správa o sociálnej situácii obyvateľstva SR za rok 2016. Bratislava. <https://www.employment.gov.sk/files/slovensky/ministerstvo/analyticke-centrum/sprava-socialnej-situacii-za-rok-2016.pdf>

MISSOC (2023) *Maternity, paternity comparative tables*. <https://www.missoc.org/missoc-database/comparative-tables/>

Nešporová, O. (2020) Zkušenosti rodičů s otcovskou poporodní péčí. In: *FÓRUM sociální politiky*. - ISSN 1802-5854 - Roč. 14, č. 2 (2020), s. 32-36

Pietruchová, O. (2011) Rovnoprávne rodičovstvo ako cesta k rodovej rovnosti. In *Striedavá starostlivosť a rovnoprávne rodičovstvo*. Zborník z panelovej diskusie. Bratislava : MPSVR SR. December 2011. <https://www.gender.gov.sk/wp-content/uploads/2012/06/Zbornik.pdf>

Potancok, J. (2010) Zmeny v chápaní úlohy otca v súčasnej rodine. In *Sociológia*. Vol. 42, č. 2, s. 113 – 133. <https://www.sav.sk/journals/uploads/05131034Potancok%20OK.pdf>

Sokolová, D. (2023) *Otec na rodičovské dovolené? V Česku zatím vzácnost*. 11. júl 2023. <https://www.novinky.cz/clanek/zena-deti-otec-na-rodicovske-dovolene-v-cesku-zatim-vzacnost-40436794>

Turkovič, Z. (2021) *Rodičia na trhu práce: Zosúladovanie pracovného a rodinného života*. Bulletin. Bratislava : IVPR. Február 2021, vyd. 2, č. 2. 25s. https://ivpr.gov.sk/wp-content/uploads/2021/03/bulletin_2_2021.pdf

Zákon č. 130/2021 Z. z. z 30. marca 2021, ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 461/2003 Z. z. o sociálnom poistení v znení neskorších predpisov <https://www.slov-lex.sk/pravne-predpisy/SK/ZZ/2021/130/20210501>

Zákon č. 317/2018 Z. z. z 23. októbra 2018, ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 461/2003 Z. z. o sociálnom poistení v znení neskorších predpisov a ktorým sa menia a dopĺňajú niektoré zákony <https://www.slov-lex.sk/pravne-predpisy/SK/ZZ/2018/317/20230101>

Zákon č. 543/2010 Z. z. z 2. decembra 2010, ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 461/2003 Z. z. o sociálnom poistení v znení neskorších predpisov a o zmene a doplnení niektorých zákonov. <https://www.slov-lex.sk/pravne-predpisy/SK/ZZ/2010/543/20140101>

Zákon č. 555/2007 Z. z. z 27. novembra 2007, ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 461/2003 Z. z. o sociálnom poistení v znení neskorších predpisov a o zmene a doplnení niektorých zákonov <https://www.slov-lex.sk/pravne-predpisy/SK/ZZ/2007/555/20080101.html>

Zákon č. 461/2003 Z. z. z 30. októbra 2003 o sociálnom poistení. <https://www.slov-lex.sk/pravne-predpisy/SK/ZZ/2003/461/20240301>

Zákon č. 461/2003 Z. z. z 30. októbra 2003 o sociálnom poistení. Vyhlásené znenie. https://www.slov-lex.sk/pravne-predpisy/SK/ZZ/2003/461/vyhlasene_znenie.html

Zákon č. 350/2022 Z. z. zo 4. októbra 2022, ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 311/2001 Z. z. Zákonník práce v znení neskorších predpisov a ktorým sa menia a dopĺňajú niektoré zákony. <https://www.slov-lex.sk/pravne-predpisy/SK/ZZ/2022/350/20221101>

Zákon č. 311/2001 Z. z. z 2. júla 2001 Zákonník práce. <https://www.slov-lex.sk/pravne-predpisy/SK/ZZ/2001/311/20240301>

Zdroje štatistických a administratívnych dát

Eurostat, Labour force survey, 2022, 2018

MISSOC, Európska komisia

Sociálna poisťovňa

Štatistický úrad SR

Ústredie práce, sociálnych vecí a rodiny

Ilustračné foto na obálke: Kate Emslie, unsplash.com

BULLETIN IVPR

ročník 5 (2024)

Vydáva Inštitút pre výskum práce a rodiny,
Špitálska 25, 27, 812 41 Bratislava
IČO 308 47 451
ivpr@ivpr.gov.sk, www.ivpr.gov.sk
Vychádza 12 x ročne. NEPREDAJNÉ.
ISSN 2729-9767
EV 6041/22

Ďalšie informácie o IVPR získate na webových stránkach
www.ivpr.gov.sk